

S'Agrícola... més de cent anys d'història

Margalida Febrer Galmés i Dolores Domínguez Henares

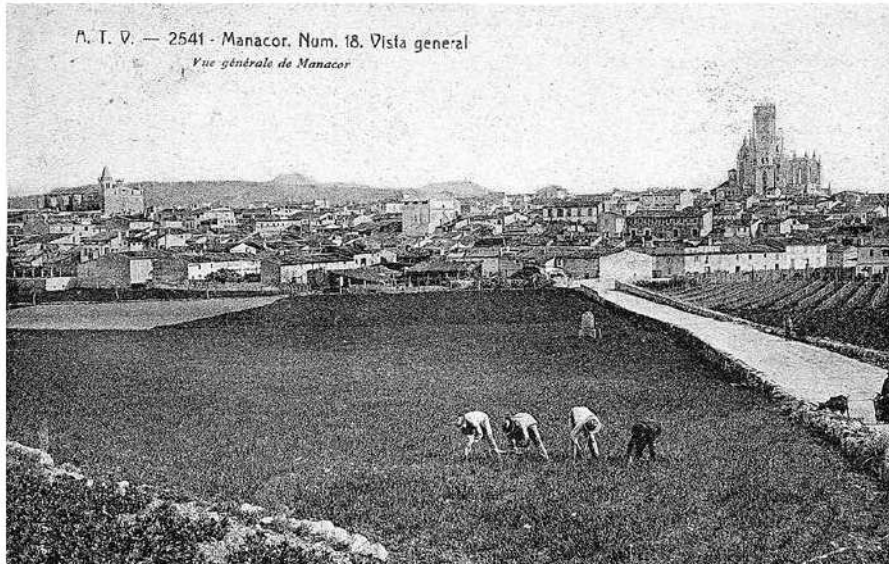
La diferència entre el passat, el present i el futur és només una il·lusió persistent.

ALBERT EINSTEIN

Quan ens plantejàrem realitzar aquesta comunicació no teníem gaire clar si seria un treball viable. En un principi vàrem barrejar diferents opcions: algun fet important per al poble, algun personatge rellevant o alguna associació amb l'ementa suficient per impulsar noves iniciatives. Finalment optàrem per una entitat que, tot i comptar amb més de cent anys d'història, són pocs els que han gratat en els seus arxius: l'Associació Cultural s'Agrícola. Arribat el moment exposàrem la nostra iniciativa a la seva direcció, la qual amablement ens va obrir les portes de bat a bat i ens va animar a investigar. A partir de llavors va començar la tasca de recerca dins el seu arxiu, en el qual hem pogut consultar llibres d'actes, reglaments i documentació variada. Depenent de l'època i l'autor de les anotacions, alguns toms ens ofereixen una quantitat ingent d'informació sobre actes i activitats, mentre que en altres llibres només apareix el que és més imprescindible. Per tant, l'objectiu de la present comunicació, que actualment forma part d'una investigació més extensa, ha estat destriar el gra de la palla i esbrinar amb més o menys encert l'evolució d'aquesta gran entitat social i cultural, que va començar la seva singladura com a Sindicato Agrícola y Ganadero de Manacor. Des d'aquí volem fer arribar a l'actual directiva el nostre agraïment més sincer.

Introducció

Parlar del segle XIX és parlar d'una època de canvis profunds a tot Europa i de processos històrics que en varen canviar les estructures socioeconòmiques i polítiques. Ara bé, cap a la segona meitat de la centúria es produeix una profunda

Uns pagesos treballant la terra a l'entrada de Manacor pel camí de Son Fangos, a una targeta postal d'Àngel Toldrà Viazo. Cap al 1914. (Arxiu Joan Riera Bordoí)

crisi agrària que afecta tot el continent i, igual que altres llocs, també va perjudicar el camp mallorquí. Pel que fa a Manacor, un terme municipal de 34.133 hectàrees, la majoria de les quals eren propietat d'una burgesia i una noblesa en decadència, també es veu abocat a la reestructuració de les seves terres, ja que les necessitats econòmiques d'aquests grans terratinents fan que parcel·lin els seus terrenys i els vinguin a petits propietaris. Tot i així, aquesta burgesia va continuar essent la classe dominant que es beneficiava de les seves propietats i durant molt de temps va seguir tenint una relació de poder damunt els altres grups socials.

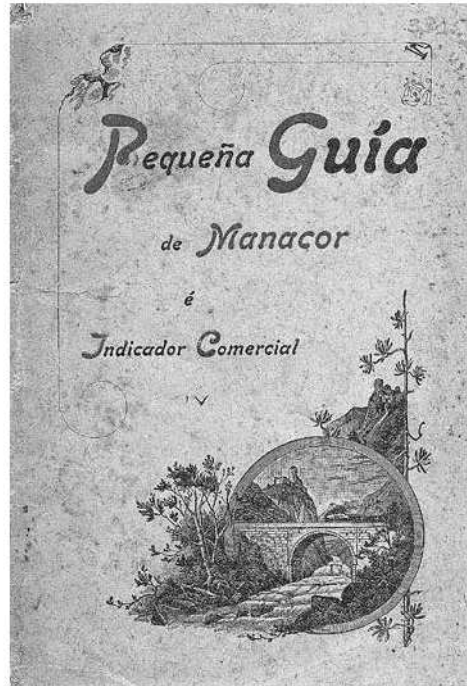
La fundació d'aquest sindicat l'any 1899 seria fruit de les necessitats comunes del poble, on l'escassa indústria que hi havia estava en retrocés, i l'activitat agrícola i ramadera se centrava a produir per a la venda, l'exportació i l'autoabastiment. Quan es tenia excedent de cereal, el sobrant s'enviava a Palma per mar, ja que era més fàcil que fer-ho per carretera. En referència al conreu de vinya, cal indicar que cap a la primera meitat del segle XIX ja estava bastant estès, de fet el 1860 a Mallorca es cultivaven unes 15.000 ha, amb una producció d'uns 97.000 hl, però amb l'arribada de la fil·loxera (*Daktulosphaira vitifoliae*) a França cap al 1866 el cultiu a l'illa es multiplica considerablement. Durant quasi una dècada el floriment vinater fou tan espectacular que es va arribar a monopolitzar

el comerç del vi i exportar a França i altres llocs d'ultramar com Cuba i Filipines.

Conscient d'aquestes circumstàncies, l'Ajuntament posa en marxa un procés ràpid d'habilitació del port de Manacor i el 1883 el diputat mallorquí Antoni Maura recomanava al consistori que formulàs la instància pertinent, que ell, personalment, la faria arribar al Ministeri d'Hisenda. El 1888 es crea una duana de segona classe a Porto Cristo, i el 1890 hi atracava per primera vegada el vapor *Portilla White*, de 546 tones. Pertanyia a una societat manacorina d'exportadors de vins, que enviava els seus productes a Cette, al sud de França, i el primer any de funcionament es despatxaren set vagons, amb 14.239 bótes de vi. Malauradament tan sols va funcionar tres anys, ja que el 1896 el desastre de la fil·loxera també arriba a l'illa i

molts de pobles que es dedicaven especialment a aquest cultiu, com Felanitx, Lluçmajor o Manacor, s'arruïnen. Segons una anotació municipal que fa referència a la riquesa agropecuària del nostre terme, les 15.000 quarterades de vinyes amb què comptava Manacor l'any 1863 varen quedar reduïdes a la meitat per aquesta causa, i la producció de vi es veu limitada a una petita quantitat. Aleshores, amb aquesta greu crisi la gent del camp es decideix per un altre tipus de plantació: figueres, albercoquers, garrovers i ametllers —aquests, en prevenció, ja feia tres anys que s'estaven plantant.

Malgrat aquesta precarietat, un bon indicador que la recuperació era possible és el trencament de la immobilitat que encara es mantenia en una població majoritàriament rural. A la vegada, les noves perspectives que arribaven d'Europa amb un impuls modernitzador —que ja havia triomfat allà deçà la mar—, també afectà la nostra comarca, que igual que altres llocs, va viure múltiples transformacions. Així doncs, dins aquest marc i fruit de les necessitats sorgides

Portada de la *Pequeña Guía de Manacor é Indicador Comercial*, de Pere d'Alcàntara Penya, publicada a Palma el 1897. (Arxiu Joan Riera Bordoí).

del desastre, durant l'estiu de l'any 1897 agricultors, ramaders i comerciants posaven en marxa l'organització d'una gran mostra agropecuària que es dugué a terme del 18 al 22 de setembre, durant les fires i festes d'aquell any. L'esdeveniment, que es va donar a conèixer com a Exposición Balear Agrícola y Pecuaria de Manacor, va tenir des d'un primer moment la col·laboració de l'Ajuntament, el qual aportà una subvenció de 6.000 pessetes. Durant dos mesos es va fer feina per a aconseguir reunir 185 expositors procedents de 32 localitats de les illes, on s'exposaren fins a un total de 3.575 objectes.

La mostra, que seria considerada com una de les més notables de les Balears, es va distribuir pels diferents indrets de la vila; el claustre del convent dels dominics, la plaça de sa Bassa, el passeig de na Camel·la, l'antic quarter dels Dragons... Amb aquest motiu també es va editar una guia de 28 pàgines: *Pequeña Guía de Manacor é Indicador Comercial*, per a orientar i informar tots els visitants.

Aquest fet marcà un abans i un després en l'economia de la nostra vila, i fomentà la necessitat d'associacionisme i cooperació de cara a un futur no molt llunyà. Moment propici també per promoure un sentit d'unitat dins l'àmbit agrari i deixar de banda la individualitat que sempre ens ha caracteritzat. Així doncs, el 24 de setembre de 1899, un grup de pagesos i propietaris de terres, dels quals avui dia en diríem emprenedors, es reunien per a formar el que seria el primer sindicat agrícola manacorí, el Sindicato Agrícola y Ganadero de Manacor, amb una clara finalitat: l'estudi i defensa dels interessos agrícoles en general i particularment els d'aquesta comarca. Cal indicar que dins la segona meitat del segle XIX es creen a Manacor més de cent cinquanta associacions de diferents caires, que contribueixen a renovar el pensament i fomentar les iniciatives per a aconseguir un bé comú. Dins la dècada de 1890 podem citar, entre altres: Unión Obrera, Circulo Tradicionalista de Manacor, Unión Manacoreense, La Capella, Sociedad de Cazadores o Ateneo de Manacor.

El sindicat

El 10 de novembre de 1899, reunits novament els integrants del projecte sindical, es feia el pas definitiu; es creava una junta gestora i s'aixecava l'acta de constitució provisional. Començava doncs el llarg camí de la que per molts d'anys seria una gran entitat social i cul-

Primer segell del Sindicato Agrícola Manacoreense. (Arxiu Associació Cultural s'Agrícola).

tural, coneguda avui dia com Associació Cultural s'Agrícola.

Així quedava reflectit el fet, en aquell primer llibre d'actes:

En la villa de Manacor a los 10 de Noviembre de 1899 reunidos los iniciadores del Sindicato Agrícola Manacorens domiciliado calle del Príncipe numero 13 y bajo la dirección de D. Bartolome Bonet y Truyol, quedó constituido este sindicato.

Seguidament es va procedir a l'elecció de la Junta Directiva, que va quedar configurada de la forma següent:

Presidente: D. Bartolome Bonet y Truyols. Vice-Presidente: D. Antonio Billoch y Mesquida. Bibliotecario: D. Monserrate Truyol y Pont. 1er Vocal: D. José Barceló y Runggaldee [?] 2º vocal: D. Andres Alcover y Sureda. 3º vocal: D. Lorenzo Caldenty Riera. 4º vocal: D. Miguel Rosselló y Sureda. Secretario: D. Antonio Mascaró y Nadal. Vice-Secretario: D. Antonio Jaume y Ribot.

Cal indicar altres iniciatives que també va impulsar aquest primer sindicat agrícola des dels seus inicis: el 1922 es creava la Cooperativa Balear de Crédito Mutuo y Casas Baratas, el 1926 la Bodega Cooperativa, el 1929 la Sociedad Hípica Manacorens, o l'Asociación de Propietarios Agrícolas del Partido Judicial de Manacor el 1931. Tot presidit des de la mateixa directiva.

Des d'un primer moment aquesta societat es va regir per un reglament que li conferiria la serietat exigida. Tot i que físicament aquest primer reglament no es troba, durant la nostra recerca poguérem consultar el de 1910, que es componia d'un total de 49 articles dividits en 13 apartats i possiblement no varia substancialment de l'original, redactat el 1899. A l'article núm. 3, queda ben especificada la finalitat del sindicat:

El objeto y fines principales de la Sociedad son los siguientes: El estudio y defensa de los intereses agrícolas en general y particularmente los de esta comarca. Promover ensayos de cultivos, abonos, semillas, cruce de las diversas clases de ganado etc; experimentar los instrumentos de agricultura perfeccionados y cualquier otro medio de facilitar el trabajo. Extender la enseñanza agrícola y divulgarla por medio de conferencias, reuniones y demás procedimientos útiles para el caso. Facilitar en las mejores condiciones económicas y calidad la adquisición de abonos, herramientas y maquinarias agrícolas, ganado, semillas, plantas y toda clase de materiales útiles para la agricultura, como también la de los artículos y alimentación para las diversas clases de ganado y artículos de primera necesidad para la vida, suprimiendo así los intermediarios entre la producción y el consumo a fin de reducir el coste de la vida en el campo.

Procurar la adquisición de instrumentos de labranza destinados al arriendo o alquiler para uso exclusivo de los socios. Procurar la colocación, venta y exportación de los productos agrícolas y pecuarios recolectados y obtenidos por los socios de este sindicato. Alentar el trabajo agrícola por medio de concursos y conferencias. Adquisición de ejemplares reproductores de animales útiles para un aprovechamiento por los socios del sindicato. Fomentar el establecimiento de industria agrícola que mejor se adapte á las condiciones de esta comarca. Procurar y obtener de las autoridades correspondientes los créditos necesarios para la aplicación de medidas contra las plagas del campo.

Passant una estona tranquil·la a s'Agrícola. (Fons Joan Piña).

Fomentar la creació de institucions de previsió de segurs de accidents de ganado, de mutualidad y demás que se consideren útiles y beneficiosas. Dar impulso a la agricultura imprimiendo una marcha rápida y progresiva al desenvolvimiento de la riqueza agrícola y pecuaria de Manacor aumentando la cantidad y mejorando la calidad de productos y por consiguiente la riqueza de nuestro país.

Si parlam dels socis, sabem que tenien perfils ben diferents i no només eren els agricultors els que s'associaven al sindicat. Als registres de l'any 1913, a la inscripció de nous pagesos sindicalistes, s'hi fa constar la professió d'algun d'ells. Així, en aquesta llista, hi trobam forners, moliners, administradors de correus, capellers, sabaters i sastres entre molts altres. Pel que fa al reglament, en transcrivim altres articles:

6º- Podrán ser socios de este sindicato todos los propietarios, colonos, labradores y en general todos los que tengan afición por la agricultura.

7º- Para ser admitidos como socios se requiere el carácter de ciudadano Español para vía propuesta de dos socios, estar expuesto en la tablilla de anuncios de la Sociedad por espacio de ocho días y la consiguiente aprobación de la Junta Directiva, en votación secreta y por mayoría absoluta de votos [...].

10º- Todos los socios tendrán libre entrada y permanencia en los salones y demás dependencias de la Sociedad todos los días del año á las horas que la Directiva determinará á de estar abierto. Deberán conducirse dentro el local social con todo decoro y miramiento, guardar el debido respeto á los demás socios [...].

El finançament de l'entitat queda ben especificada en els articles:

20º- Los fondos generales de este Sindicato se compondrán de las cuotas de entrada y mensuales de los socios, los donativos [...] y subvenciones que acaso reciba de particulares, sociedades, corporaciones etc.

21º- El tanto por ciento que señale la dirección al producto de las ventas ó de arrendamientos de maquinaria ó de utensilios agrícolas que á juicio de la misma hubiese sido conveniente adquirir.

De tot el que esdevenia dins aquesta entitat, es pot fer un seguiment bastant fluid a través de les seves actes, si bé d'alguns períodes no hem trobat informació.

Així doncs, el 19 de novembre de 1899 el nou sindicat s'estrenava oficialment amb una conferència:

Se reúnen por primera vez los miembros del nuevo Sindicato Agrícola de Manacor, bajo la presidencia de D. Bartolomé Bonet Truyols. Pronuncia el discurso D. Pedro José Gili, Secretario de la Cámara Agrícola Balear, quien habla sobre la conveniencia de aplicar abonos minerales.

Quasi un any després, el bon ritme de treball i coordinació queden ben patents, com es veu reflectit a l'acta de dia 25 d'octubre de 1900:

1º- Suscribirse a El Imparcial, periódico que se publica en Madrid por un trimestre. 2º- Solicitar al Ayuntamiento de esta villa la cesión a este Sindicato del uso del calcímetro y de la colección de La Gaceta Agrícola que aquel posee. 3º- Relacionarse con el ingeniero agrónomo de la provincia D. Francisco Latorres que tiene un establecimiento de primeras materias de abonos químicos, para obtener del mismo un depósito de estas sustancias en el local de la Sociedad bajo las condiciones que el Presidente crea mas ventajosas. 4º- Abrir una lista de los señores socios que deseen adquirir variedades de higos de primavera y otra para abonos químicos. 5º- Prorrogar la exposición de granadas y demás frutos, para el día 1º de Noviembre próximo. 6º- Nombrar una comisión para proceder a la calificación de los productos que presenten a la exposición, compuesta por D. Andrés Alcover Sureda, D. Domingo Truyol Pont y D. Pedro Aguiló Piña. 7º- Por ultimo, la Comisión encargada de buscar nuevo domicilio para la sociedad y conserje, dio cuenta de sus gestiones presentando como único candidato a la conserjería a Ramón Codina y Bergada y como casa propia para la sociedad el piso principal de la casa nº 8 de la plaza de la Balsa, acordándose en su consecuencia aceptar como conserje al indicado Ramón Codina con el sueldo mensual de 15 pts y la expresada casa para domicilio social por el precio de 10 pts mensuales como alquiler, conforme ya había gestionado la Comisión.

Aquest nou segle arribava amb bons auguris, el progrés seguia avançant i Manacor pujava al carro de les noves tecnologies. Així, l'any 1902 es duia a terme una empresa crucial a la nostra vila: la inauguració de la primera fàbrica d'electricitat, propietat de Bartomeu Servera i Mateu Melis, Hijos de Servera y Melis, que va suposar un gran avanç a tots els nivells. Tot i que oficialment es va inaugurar el 14 de setembre de 1902, el 17 de juliol l'empresa realitzava les primeres proves del servei. Pel que fa al sindicat, a principi d'any ja s'havia dut a proposta la necessitat d'instal·lar l'electricitat al local, i el 15 de gener es va aprovar per unanimitat. Així queda registrat a l'acta corresponent:

[...] instalar la luz eléctrica en el local de esta sociedad y suscribirse al efecto por cuarenta y cinco bujías [...] y también vender las lámparas de petróleo, y las puertas vidrieras que estaban colocadas en el portal de entrada de la casa de la calle Mayor que antes ocupaba este Sindicato.

Un altre aspecte a indicar són les bones relacions que el sindicat mantenia amb altres societats agrícoles de fora de l'illa, com es pot comprovar en aquesta anotació de dia 4 d'abril de 1904:

Sr. Presidente D. Bernardo Pujadas y Planas éste dio cuenta de la invitación recibida del Presidente de la Sociedad Federación Agrícola Catalana Balear de San Sadurn de Noya para asistir a la reunión y comida que el día 15 del Actual se ha de dar en Las Cavas Codorniu de dicha población en honor y asistencia de S. Al. El Rey D. Alfonso XIII, y considerando la Junta la conveniencia para los intereses de esta Sociedad y demás... la celebración de dicho acto por los motivos que se expresan en la invitación y que esta Sociedad este representada; por unanimidad se acordó que en representación de la misma asista el Presidente al efecto contestar en este sentido a la repetida invitación [...].

La Federació Agrícola Catalana-Balear va néixer a Barcelona l'any 1899 amb el ferm compromís de defensar els interessos corporatius de la major part de les societats i les cambres agrícoles que la conformaven. I a la vegada, difondre coneixements i tècniques agrícoles. Una de les activitats que es duïen a terme regularment era la celebració d'un congrés anual.

El 21 d'octubre de 1906 des del sindicat es feia una petició prou significativa al consistori:

También quedó acordado dirigir una solicitud al Ayuntamiento de esta villa en suplica de su parecer sobre la conveniencia de celebrar en esta el Xº Congreso Agrícola de la Federación Agrícola Catalana Balear y caso de celebrarse si estaba dispuesto a patrocinarlo y destinar una cantidad como subvención al mismo.

La petició va ser concedida i el sindicat ho agraeix. Així queda reflectit a l'acta de dia 11 de novembre: "También se acordó dar un voto de gracias al Ayuntamiento de esta villa por su acuerdo de patrocinar el Congreso Agrícola y destinar 200 pts como subvención al mismo [...]". Cal indicar que aquesta era la segona vegada que la Federació celebrava un congrés a Mallorca. El següent pas era crear una comissió per a presidir aquestes jornades; així doncs, el 9 de desembre es decideix que, a més de la junta del sindicat, formarien part de la dita comissió: el batle Joan Amer Servera, alguns socis, diferents presidents de les societats locals i una delegació de l'Ajuntament. Finalment i després de nombrosos preparatius, els dies 25, 26 i 27 de maig de 1907 es va dur a terme a Manacor el Xè Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear, presidit pel vicari general, Antoni M. Alcover. Els onze temes que es desenvoluparen durant el congrés —tots dins el ram de l'agricultura— es varen dedicar al tractat d'ar-

*S'Agrícola engalanada per rebre els congressistes. Maig de 1907.
(Fons família Truyols Real).*

bres fruiters. Durant aquells dies l'ambient festiu es podia percebre pels carrers, els quals, profusament engalanats amb arcs de triomf florals coronats per vistoses banderes, juntament amb els balls populars i els focs artificials, convidaven la gent a participar de la festa. Les conferències es varen celebrar al teatre Centre de Varietats.

El 8 de juny des del setmanari *La Aurora* es donava puntual informació amb un resum de quatre pàgines, fent referència a la bona acollida i hospitalitat del nostre poble, a l'encertada administració de la junta organitzadora de les festes i sobre l'excel·lent impressió que en tingueren tots els participants.

El tema de la seguretat en el camp també era causa de preocupació i estava present en el dia a dia de l'associació. En conseqüència el 20 de març de 1909 s'acordava convocar una junta general extraordinària per nomenar dos guardes

jurats i cercar la manera de subvencionar-los. Així doncs, dia 24 es proposa fer una subscripció voluntària, i en el cas que aquesta arribàs a l'import que es necessitava, es nomenarien aquests guardes jurats.

El 10 d'octubre s'havia aconseguit l'objectiu: "Don Mateo Bonet manifestó que daba las más expresivas gracias por el interés que había tomado esta Sociedad nombrando Guardas Jurados a fin de evitar los abusos que se cometían en el campo [...]".

Després de 20 anys d'activitat el sindicat passa a dir-se Liga Agraria Manacorens. Sindicato Agrícola Católico. Es fan algunes modificacions dins la societat i es redacta un nou reglament, compost de 54 articles repartits en 9 capítols, que varia substancialment de l'anterior. El 25 de gener de 1920 se celebrava la

sessió inaugural:

En la ciudad de Manacor de la isla de Mallorca siendo las catorce del día veinte y cinco de Enero de mil novecientos veinte, celebró sesión general el Sindicato Agrícola Católico denominado Liga Agraria Manacorens, con el fin de proceder á su constitución definitiva y al nombramiento de la junta directiva y del consejo de vigilancia que en bienes sucesivos han de regir la sociedad.

El mes d'abril l'activitat agrària del nou sindicat seguia a bon ritme. Acta de dia 11 del corrent:

1º- Se acordó realizar una operación mercantil sobre dos facturas que importen en junto mil quilos de arroz; otra factura de dos mil quilos de sulfato de cobre; otra de cien quilos nitrato de sosa; otra de ochenta quilos pulpa de remolacha y dos que importan en junto mil quinientos quilos de azufre, autorizando al Depositario para concertar en el Monte-Pio una ejecución

Liga Agraria Manacorens	
<i>Sindicato Agrícola Católico</i>	
AÑO 1923	
Operaciones a que se ha dedicado	
<small>Ensayos de maquinaria agrícola; venta de lanas; análisis y distribución de abonos químicos.</small>	
Movimiento de Caja	
INGRESOS	
CAPITULO I. Agencia	148.930'05 ptas.
" II. Inventario	33'15 "
" III. Sócios	2.057'00 "
" IV. Operaciones mercantiles
Suma de ingresos	150.987'05 ptas.
GASTOS	
CAPITULO I. Agencia	143.200'78 "
" II. Inventario	33'15 "
" III. Sócios	204'30 "
" IV. Operaciones mercantiles
Suma de gastos	143.438'23 "
EXISTENCIA EN CAJA.	
Balanza	
ACTIVO	
I. Existencia en Caja	7.548'82 "
II. Inventario de ejercicios anteriores	3.311'00 "
" de 1923	33'15 "
IV. Aloro en el Almacén	10.558'62 "
V. Créditos activos	35.864'99 "
VI. Mensualidades pendientes	242'50 "
VII. Crédito sobre la pulpa de albaricoques	20.950'27 "
Suma el Activo	78.509'35 "
PASIVO	
I. Débito al Monte-Pío	50.000'00 "
II. Amortización del 5 p% sobre el Inventario de ejercicios anteriores	165'55 "
III. Pendiente de pago a la Federación Católica Agraria	16.781'92 "
Suma el Pasivo	66.947'47 "
TOTAL BENEFICIO.	11.661'88 "
Manacor 31 de Diciembre de 1923.	
El Depositario,	
<i>Jaime Calabuig</i>	

Balanç de l'any 1923 de la Liga Agraria Manacorens. (Arxiu Associació Cultural s'Agrícola).

de crédito en cantidad suficiente para verificar el pago de dichas facturas y demás gastos derivados. 2º- Se acordó adquirir los libros necesarios para la contabilidad de la sociedad. 3º- Alquilar una cochera para almacén de la Sociedad por semestres al precio de diez pesetas mensuales.

El 19 de febrer de 1921 es dóna compte de la campanya de porcs que s'ha-vien enviat a Barcelona i crida l'atenció que la pèrdua de 1.334,97 pessetes va ser coberta pel sindicat. També s'envia bestiar per un import de 122.664,90 pes-setes, quantitat molt important per aquella època. El 10 d'abril de 1921 s'acor-dava el següent:

[...] la pulpa de albaricoque que como muestra fue remitida en varias partidas a Lon-dres para tal objeto. 2º- Arrendar la casa que en la Plaza de Palacio posee D. Francisco Rosselló Agüera para destinarla a casa social de este Sindicato, cuyo arrendamiento empezará día 15 de los corrientes mediante el alquiler mensual de cincuenta pesetas [...] 5º- Proceder a la instalación del aparato eléctrico que sea necesario para el alum-brado de la misma y 6º- Que la Comisión Ejecutiva de principio a las operaciones de adquisición y repartimiento de abonos minerales para la próxima campaña; y a la organización si lo estima procedente de la fiesta de la agricultura en el día de San Isidro patrón de esta Sociedad.

A l'acta de dia 25 de gener de 1925 figura la decisió de compra d'un immo-ble: "adquirir la casa número 7 de la Plaza de Palacio, hoy del Rector Rubí, de esta ciudad, donde se hallan instaladas las oficinas de este Sindicato a fin de que tenga la propiedad del edificio que constituye su domicilio social".

L'any 1926, dins un marc de bones expectatives es fundava la Bodega Coo-perativa de Manacor. La decisió acordada figura a l'acta de dia 9 de maig, conjuntament amb l'arrendament provisional d'una habitació per a ús administratiu: "La Junta Directiva acordó arrendar a la Bodega Cooperativa de esta ciudad una habitación de esta sociedad para efectos de secretaria por la cantidad de cien-to ochenta pesetas anuales incluyendo por dicha cantidad las sillas necesarias, alumbrado y limpieza".

El 15 d'agost es presentava la Cooperativa en sessió inaugural i uns mesos més tard, el 9 d'abril de 1931, es firmava el document d'adquisició d'un edifici i part d'un solar al carrer de la Fàbrica, per valor de 100.000 pessetes: "Pagaderas dentro del plazo de 15 años, (que vencerá el 1 de octubre de 1940) al interés del 5% anual, bajo condiciones de no adquirir el predominio, ni otorgar la cor-respondiente escritura pública de traspaso, hasta el total pago de dicho precio". Posteriorment, en aquesta porció de solar s'edificarà la fàbrica Vinos y Alco-holes de Manacor S.A. Entre la documentació consultada trobam un contracte per la compra de maquinària, amb data de 8 de maig de 1926, entre la Sociedad Enológica del Penadés. Maquinaria y Construciones Vinícolas, i la Cooperativa. En aquest document es detalla el concepte i la quantitat a pagar, i es redacten

La plaça de sa Bassa a una targeta postal d'Angel Toldrà Viazó, on apareix l'edifici de s'Agrícola. Cap al 1915. (Arxiu Joan Riera Bordoí).

condicions estipulades.

Durant els 30 anys que el celler va estar operatiu, es va dedicar a la venda de vi a l'engròs i al detall, cosa que comportava subministrar als diferents pobles de l'illa, com Petra, Muro, Llubí, Palma, Inca, Sant Llorenç, sa Pobla o Son Servera. També es venia orujo i vinagre.

L'any 1942 es crea una cooperativa agrària i això implica fer un nou reglament i modificar novament el nom, a partir de llavors l'entitat passa a dir-se Cooperativa Agrícola. Liga Agraria Manacorens de Manacor. El 10 de desembre de 1944 consta en acta aquesta resolució: "El Sr. Presidente enteró a los reunidos que era preciso según la nueva legislación hacer un estudio del reglamento para adaptarlo a la nueva organización sindical y presentarlo a la Junta General para su correspondiente aprobación [...]". Vuit dies més tard la Junta General ho va aprovar per unanimitat.

L'any 1947 ja es tingueren alguns problemes amb l'adquisició de productes de primera necessitat per al sector, i així queda registrat a l'acta de dia 18 de gener de 1948:

[...] leyó la siguiente Memoria correspondiente al año 1947 el Jefe Sr. Marcó. «Señores Cooperadores: no habiendo cambiado las circunstancias, como todos vosotros sabeis, no ha sido posible aún en este año, escribir una Memoria que os satisfaga, pues

ésta no puede ser más que la expresión de las operaciones realizadas y como por la intervención por parte del Estado de casi todos los productos, nuestro radio de acción ha quedado muy limitado: la venta del poco superfosfato que hemos podido conseguir, un poco de azufre y algo también de sulfato de cobre. No obstante a fuerza de economías aún hemos podido conseguir un beneficio líquido de doscientos veinte y dos pts con treinta y cinco céntimos» [...].

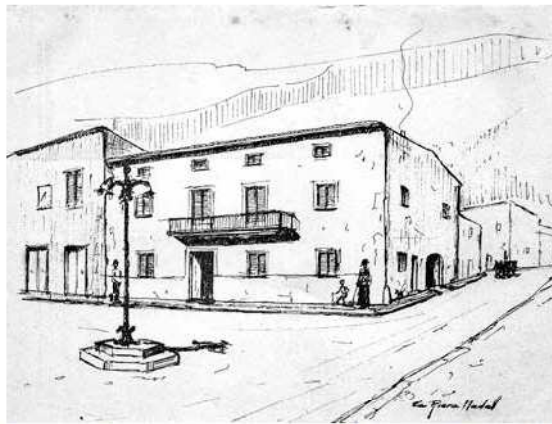
Un any després sembla que el problema ja s'havia solucionat. En l'acta de dia 17 de gener de 1949 es diu:

Durante el año cuarenta y ocho hemos podido ya obtener superfosfato en abundancia, no obstante vuestras quejas son justas en cuanto a los fertilizantes nitrogenados, pues que nada se os ha podido repartir. El beneficio líquido de pts. cuatrocientos cuatro con cuarenta y tres céntimos según el artº 22 del reglamento, debemos destinar pts. sesenta con cuarenta y seis céntimos a Fondos de Reserva, cuarenta con cuarenta y cuatro a Obras Sociales y los restantes trescientos tres con cincuenta y tres, por acuerdo de la Junta Rectora se os propone destinarlos a la fiesta de San Isidro, nuestro patrón [...].

L'any 1952 es produeix una fusió entre dos estaments: la Liga Agraria i la Hermandad de Labradores. Per aquesta raó tots els membres de la junta dimiteixen dels seus càrrecs i dia 4 de gener de 1953 es torna elegir una nova directiva: "la integració de la Liga Agraria a la Hermandad de Labradores de esta localidad, era llegada la hora de llevarla a efecto [...]".

L'any 1955 la societat decideix un canvi de local social, cosa que queda resolta durant la reunió de dia 3 d'abril: "después de exponer su opinión cada uno de los asistentes creyeron conveniente que la mejor solución sería la venta de la casa Local Social y compra de otra, situada en la plaza de Calvo Sotelo nº 4, con cuya operación seguramente se podría cancelar la hipoteca y pagar los intereses vencidos al Monte de Piedad [...]".

A la junta extraordinària del dia 17 d'abril es dóna compte de la venda de l'antic local al Sr. Manuel Morales per 300.000 pessetes, i la compra del nou al Sr. Cirera. El producte de la venda de la casa del Palau va servir per cancel·lar la hipoteca, que es va acordar en junta ex-

Antiga seu de s'Agrícola a la plaça del Palau, cap de cantó del carrer de l'Amargura. (Dibuix d'Antoni Riera Nadal, aparegut a l'obra *Es café d'es Xots*, de Gabriel Barceló Bover).

traordinària del 13 de gener de 1951, per un import de 106.785,60 pessetes, de les quals 100.000 foren per pagar el nou local social, 70.000 per: “premios a los conserjes Sr. Miguel y Enrique Mora y las restantes pesetas para gastos”. El mes d'octubre se celebrava l'acte de possessió del nou local social.

Cultura, oci i tradicions

Tot i que la majoria d'interessos del sindicat estaven lligats a l'agricultura i el seu desenvolupament, des d'un primer moment l'entitat també es va voler implicar en la cultura. A l'article 44 queda ben especificada la responsabilitat del bibliotecari:

El bibliotecario tendrá á su cargo todo lo perteneciente á la biblioteca y cuidará de que no se saquen del local Social libro alguno, periódicos, revistas ni cualesquiera otras publicaciones ó impresos pertenecientes al Sindicato, cuidando además de las suscripciones y demás pedidos de libros que acuerde adquirir esta Sociedad, formando y manteniendo constantemente arreglados los correspondientes índices.

L'associació estava subscripta a diaris i revistes, com: *El Imparcial*, *L'Agriculture Nouvelle*, *El Pages Mallorquín*, *Boletín de la Cámara Agraria*, *Diario Universal*, *La agricultura Española*, *La Aurora*, *La Almudaina*, *Blanco y Negro*, *La Gaceta de Mallorca*, *Nuevo Mundo*, *La Vanguardia Balear*, *El Adalid*, *ABC*, *El Día*, *Manacor...* I s'adquirien llibres com: *Tratado del almendro*, *España: Sus Monumentos y Artes*, *Enciclopedia Ilustrada Seguí*, *Diccionario d'Alcover-Moll* (reflectit a les actes com “Diccionario Catalán-Valenciano-Mallorquín”), *Diccionario Salvat*, o *Miscelanea Balear*, entre altres. Les activitats lúdiques també es podien realitzar dins el local de l'associació. A l'acta de dia 29 d'octubre de 1902 resa: “Adquirir dos tapetes verdes para las mesas de marmol; dos ventiladores; dos juegos dominó, uno de jaquet y otro de ajedrez”.

La implicació i el suport a les tradicions i festes del poble es fan ben patents any rere any, tant adornant la façana com ajudant i col·laborant amb els organitzadors. El 25 de març de 1904 s'aprova: “1º Que de los fondos de la Sociedad se paguen tres pesetas 77 cnt. que falta para cubrir los gastos de la Carroza para la Cabalgata del Carnaval por no haber cubierto dichos gastos la suscripción que se abrió [...]”. El 15 de març de 1924: “Para cubrir los gastos que han ocasionado los bailes que ha dado esta Sociedad en el Teatro Principal, durante el Carnaval, 265 ptas.”

Per a les festes de carnaval de 1923 es feren balls organitzats per un grup de joves de famílies acomodades pertanyents al Sindicato Agrícola Manacorens —en el recent inaugurat Teatre Principal—, en rivalitat amb els que organitzava La Reforma, en el Varietats. Sembla ser que aquest any la festa no va acabar

Façana de S'Agricola adornada, amb motiu de les Fires i Festes de 1906. (Fons família Servera Amer).

*Imatge de sant Isidre a l'església dels Dolors.
(Foto: Joan Sitges Febrer).*

gaire bé, ja que dies després es podia llegir a la premsa palmesana que hi hagué un ferit per arma blanca i diverses detencions.

L'interès i la preocupació pel que passava més enllà de les nostres fronteres, com l'esclafit de la Primera Guerra Mundial, també queda reflectit a actes com la de dia 19 de setembre de 1914, on es decideix: “Adquirir un mapa de Europa para seguir sobre el mismo la marcha de la actual conflagración Europea [...]”. Cal indicar que durant la nostra recerca i consulta de documents, trobarem el citat mapa.

La implicació en causes solidàries com fer subscripcions i donatius per ajudar els ferits de la guerra de Melilla, o per als joves que s'embarcaven cap al Marroc durant la campanya militar del Rif.¹ O aquesta altra anotació a l'acta de dia 21 d'abril de 1924, la qual denota una continuïtat amb les causes alienes: “También se acordó figurar con la cantidad de veinte y cinco pesetas en la suscripción abierta para socorrer a las familias de los ambulantes de correos asesinados en el tren expreso de Andalucía.”² Cal indicar que a partir de 1961 l'entitat dedica el 10% dels beneficis a obres socials.

1 Episodi puntual de la guerra que l'Estat espanyol mantingué contra el Marroc —des de 1912— amb motiu de l'ocupació d'un cinc per cent del territori marroquí, cedit per França, aleshores el país colonitzador.

2 El fet va consistir en l'assalt al tren, l'assassinat de dos empleats, i el robatori del cotxe-correu en el qual viatjava tota la correspondència privilegiada, certificats i plecs de valors, cap a les capitals andaluses i nord d'Àfrica. Tot valorat en més d'un milió de pessetes.

Les bones relacions amb l'estament religiós també es poden comprovar en alguns del seus registres. El 8 de maig de 1921: "Se acordó costear una figura de San Isidro Labrador para que sea colocada en la Iglesia Parroquial cuando sea oportuno".

L'11 de juny 1922 es feia soci honorari mossèn Antoni Maria Alcover. El 9 de desembre de 1928: "Por el Sr. Presidente fue presentada la proposición de adherirse en nombre de la Sociedad al homenaje mundial que se tributa al eminente filólogo y célebre manacorense M.I. Sr. D. Antonio María Alcover".

Dia 14 de maig de 1996 es va fer una ofrena floral i missa dedicada a mossèn Antoni Maria Alcover amb motiu del centenari de la publicació de les Rondalles Mallorquines a l'església de Son Negre. Aquest acte, que estava inclòs a la festivitat de Sant Isidre, va acabar amb una conferència de Joan Barceló, que era director general de Política Lingüística del Govern Balear, a la seu de l'entitat.

El 9 de desembre 1924: "Se acordó que esta sociedad Liga Agraria Manacorense cuide de adquirir y costear un cuadro del Vía Crucis para la procesión del día de Ramos [...]". El 14 de juny de 1925: "Se acordó nombrar una comisión compuesta del Presidente D. Alejo Llull y del Consiliario D. Juan Durán para entrevistarse con el Sr. Rector D. Rafael Ignacio Rubí para señalar el día en que se ha de bendecir la estatua de San Isidro y escoger el predicador [...]". El predicador va ser Pere Domenge Morey i li varen pagar 25 pessetes.

El 14 d'abril de 1929: "Se acuerda a propuesta de D. Monserrate Truyols solicitar del Sr. Rector de esta Ciudad, la celebración de rogativas para implorar del cielo la lluvia tan necesitada para nuestros campos [...]".

La política, sempre present, també convidava subtilment a participar dels diferents actes que es duïen a terme. En aquesta ocasió, trobam una invitació del batle per a celebrar el quart aniversari de la Segona República:

[...] de El Alcalde Presidente de la Comisión Gestora de este Ilmo. Ayuntamiento, a D. Sr. Presidente del Sindicato Agrícola Manacorense y se complace en invitarle al acto, Saludo a la Bandera que tendrá lugar en el patio de este Consistorial el próximo domingo día 14 a las 10 en conmemoración del 4º aniversario de la proclamación de la República. [...] Manacor, 11 abril 1935.

I en aquesta altra, la qüestió era col·laborar. A l'acta del 9 d'agost de 1936 resa:

Abierto el acto el Gerente Sr. Llull dio cuenta de haber recibido una comunicación del Sr. Alcalde D. Jaime Jaume invitándonos para contribuir al Movimiento Nacional por medio de una Suscripción a tal efecto se abrió dicha suscripción dando por resultado la suma de Ptas. 1538 [...].

De Lliga Agrària a Associació Cultural

Amb el pas dels anys l'entitat es va haver d'adaptar als nous canvis socials i la seva finalitat deixaria de ser rellevant. A la còpia autoritzada de la memòria anual de 1974 queda patent que l'activitat duta a terme durant l'exercici és pràcticament insostenible:

Señores cooperativistas: Idénticos motivos que en años anteriores imposibilitaron la acción cooperativa de esta Entidad, la súper abundancia de productos aplicables a la Agricultura en favor del comercio tanto local como provincial, y en especial el ramo de fertilizantes, han producido la inactividad de esta Cooperativa durante el ejercicio de 1974.

L'arribada del boom turístic va accelerar l'abandonament progressiu del camp i de les tasques pròpies de fora vila. La gent es trasllada a les ciutats i canvia el model de vida fins aleshores vigent. Així doncs, dins aquest context, l'any 1982 el sindicat agrícola es reconverteix en associació cultural i es creen uns nous estatuts.

El 7 de juny d'aquest mateix any queda inscrita als registres públics amb el nom de Asociación Cultural s'Agrícola, i dia 28 a les 8.30 h de la tarda tenia lloc la inauguració de la nova associació. Es va beneir el local i seguidament Tomàs Ordines, aleshores president de s'Agrícola, feia presentació de l'acte. Per a l'ocasió es va convidar el ministre de Treball i Seguretat Social, Santiago Rodríguez Miranda (autor del nou estatut), que després d'una petita elocució va donar per inaugurat el centre.

A partir de llavors —segons l'article núm. 2— els principals objectius de la nova entitat són:

Organizar actividades culturales diversas, tales como lectura comentada de libros y revistas. Proyección de películas, documentales y diapositivas. Audición de la música de calidad y de más actividades musicales. Conferencias y charlas de divulgación cultural. Conferencias, mesas redondas y cursos monográficos para promover y fomentar la expansión de la fórmula y de los principios cooperativos. Actividades en fomento del teatro. Visita a los museos. Protección del Patrimonio Artístico. Organización de

Anagrama actual de l'Associació Cultural s'Agrícola.

exposiciones; y en general, cuantas actividades socio-culturales puedan desarrollarse para ocupar el ocio de sus asociados, y promoción de la cultura.

Com a associació agrícola i cultural l'avalua més d'un segle d'història i avui dia encara segueix conservant el seu prestigi. Reconegut i valorat és l'acte de reconeixement que any rere any des de 1983 es fa a un personatge o institució, lliurant un distintiu que fa honor a la institució: la A d'Or de s'Agrícola. És el 18 de febrer d'aquest mateix any quan s'atorga per primera vegada, a Perlas Majorica, tot un referent com a empresa, per als manacorins. L'any següent es va concedir a Perlas Orquídea i posteriorment a l'empresa de les Coves del Drac. I així un seguit de reconeixements a diferents personalitats de la ciutat, que va des del pintor manacorí Miquel Brunet, el músic Andreu Riera, el futbolista del F.C. Barcelona Miquel Àngel Nadal, l'escriptor Miquel Àngel Riera, el pintor Joan Riera Ferrari, i el compositor Antoni Parera Fons, entre altres. També compten amb la A d'Or de s'Agrícola tots els presidents que han dirigit la societat des de la seva fundació.

L'any 1983 es creava el premi literari "Papers des cafè de s'Agrícola". El primer premi d'aquesta primera edició fou per *Sobretot*, de Jaume Capó Frau, amb el pseudònim *Pepa Paper*. I el segon seria per *Sant Bil·le*, d'Antoni Galmés Riera, amb el pseudònim *Bon Dia*. L'edició del fulletó de 16 pàgines amb les dues obres es va publicar l'any 1984. La coberta és obra del pintor Joan Riera Ferrari.

Després de 90 anys de ser una associació reservada només per a homes, a la dècada de 1990 es varen incorporar set sòcies. Això va propiciar que dia 24 de gener de 1993 per primera vegada s'integràs una dona a la Junta Directiva, Maria del Carme Fuster.

L'any 1995 Montse Ferrer va rebre la A d'Or de s'Agrícola, per les festes de Sant Isidre. Segons el *Diario de Mallorca* d'11 de març: "S'Agrícola aprovecha la condición femenina de la galardonada para recordar y agradecer a las mujeres de Manacor su dedicación profesional desde hace mucho tiempo a la predominante industria de las perlas en la ciudad". La primera dona que va rebre la A d'Or fou Paula Rosselló, per la seva brillant carrera en el món de l'òpera; Montse Ferrer en va ser la segona.

L'any 1999 s'Agrícola celebrava el seu centenari. Dia 7 de maig amb motiu de l'inici de la commemoració de l'aniversari se celebrava l'acte d'obertura amb la lectura d'un pregó, a càrrec de Rafel Ferrer Massanet. Presidien l'esdeveniment Serafi Guiscafré; Joan Barceló; Catalina Sureda, aleshores batlessa de Manacor, i el president de l'entitat, Gaspar Forteza. Transcrivim un petit fragment del final del parlament:

I just aquí he d'acabar aquestes anotacions entorn d'una societat que enguany compleix cent anys i té una història reblerta d'aventura; que gairebé és la història del segle XX a Manacor. Per què si tot allò que és manacorí passa per sa Bassa, s'Agrícola ho veu tot, ho analitza tot, a vegades ho jutja però des de la tolerància que donen cent anys de mirar al poble, d'escoltar atentament els vents i les remors tant si venen de xaloc com si de tramuntana, ja que tot quan és Manacor, és un poc seu. Déu faci que s'Agrícola duri molts d'anys, i com una padrineta dolça i amatent, ens reuneixi al seu costat per sempre. Per sempre.

Actualment l'Associació Cultural s'Agrícola segueix organitzant nombroses conferències, taules rodones, col·loquis, debats, exposicions, i tot tipus d'actes. A més, cal indicar que la seva ubicació en l'actualitat —zona per a vianants i centre neuràlgic de la nostra ciutat— la converteix en un magnífic lloc d'encontre i d'esbarjo. En definitiva, com deia el diari *El Mundo* l'any 1995: “[...] día a día y año tras año, la Asociación Cultural s'Agrícola se configura como una referencia obligada para comprender y entender la vida social, cultural e incluso política de Manacor”.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- X Congreso Celebrado por la Federación Agrícola Catalana-Balear en Manacor* (1907). Manacor.
- BARCELÓ BOVER, Gabriel (1968). *Es cafè d'es Xots*. Palma.
- CARVAJAL, Albert; GOMILA, Antoni (2010). *L'Abans*. Barcelona.
- DOMÍNGUEZ, Dolors; FEBRER, Margalida (2011). *Teatres i cinemes de Manacor*. Manacor.
- «Federació Agrícola Catalana-Balear». A: Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera [en línia]. <<http://www.eeif.es/significados/f-volum%20V/FederacioAgricola.html>>
- Gran Enciclopèdia de Mallorca (2005). Vol. XXV, *Atles d'Història de Mallorca*. Palma.
- Perlas y Cuevas, Núm. 992. Manacor.
- RIERA DALMAU, Joan (2005). *Historia de Manacor, Siglo XIX*. Vol. 1 i 2. Manacor.
- RIERA, Joan; DOMÍNGUEZ, Dolors (2006). *Imatges i paraules d'antany*. Manacor.
- UEP! Cosetes de la nostra terra i altres* [en línia]. <<http://mestelrich2.blogspot.com.es/>>

ARXIU

Arxiu Associació Cultural s'Agrícola: llibres d'actes i reglaments.